

Джерела ілюстративного матеріалу

11. *Cobb, David*. *Veter se obrne = A Shift in the Wind* / David Cobb; [v slovenščino prevedla Slavica Šavli = translated into Slovene by Slavica Šavli ; spremna beseda Jim Kacian = foreword Jim Kacian]. – Ljubljana ; Društvo Apokalipsa, 2007. – (Zbirka Haiku = Haiku Series ; 2007, 1). 12. *Blithe Spirit*. *Journal of the British Haiku Society* (ed. by Colin Blundell). – 2011. – Vol. 21, No. 4. – 78 p. 14. *Kō*. *Haiku Magazine in English*. – 2010. – Vol. 25. No. 4. – 46 p. 13. *Lucas, Martin*. *Stepping Stones: A Way Into Haiku* / Martin Lucas. – Essex: British Haiku Society, 2007. – 192 p.

Шмігер Т.В., к. філол. н., доц.,
Львівський НУ імені Івана Франка

ПЕРШІ СПРОБИ РЕЦЕПЦІЇ ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В АНГЛОМОВНОМУ СВІТІ

Автор розглядає реценцію давньої української літератури в англійських перекладах упродовж XVIII-XIX сторіч. Зібрано джерела про переклади релігійних, епічних та поетичних жанрів української літератури XI-XVIII сторіч. Подано інформацію про перекладачів.

Ключові слова: давня українська література; переклади англійською мовою; XVIII-XIX сторіччя.

Автор исследует реценцию древнеукраинской литературы в английских переводах на протяжении XVIII-XIX веков. Собраны источники о переводах религиозных, эпических и поэтических жанров украинской литературы XI-XVIII веков. Наведена информация о переводчиках.

Ключевые слова: древнеукраинская литература; переводы на английском языке; XVIII-XIX века.

The author studies the reception of Early Ukrainian Literature in English-language translations in the 18th to 19th centuries. The article contains sources about the translations of religious, epic and poetic genres from the Ukrainian literature of the 11th to 18th centuries. It also comprises information about the translators.

Key words: Early Ukrainian Literature; English-language translations; 18th-19th centuries.

Давня українська література до англійського читача потрапляла двома шляхами, а вірніше під двома марками – власне "давня

українська" і також "давня російська". Приємно відзначити, що новітній "Оксфордський путівник з перекладів англійською мовою" старокиївське письменство подає саме в частині української літератури, а в частині російської літератури робить відсилання на українську [The Oxford Guide... 2000].

Перші англомовні переклади творів, які належать українцеві, пов'язані з іменем Теофана Прокоповича. Церковна реформа, яку розпочав Петро I, а проводив Т. Прокопович, зацікавила англійців. Дженкін Філіпс (Jenkin Thomas Philipps, дата смерті – 22 лютого 1755 р.) переклав за посередництва німецької мови "Першу науку отрокам" Т. Прокоповича, яку видав під заголовком "Російський катехизм" двічі – 1723 і 1725 р. [Theofan Prokopowicz 1723, 1725]. Капелан британської факторії в Росії Томас Консет (Thomas Consett, 1677?-1730) підготував двотомовик матеріалів про стан і правила Російської церкви 1729 р. [The present state... 1729], куди увійшли, зокрема, "Духовний регламент" (розроблений за участю Т. Прокоповича) [Новіший переклад: The Spiritual Regulation... 1972] і твори Т. Проковича "Слово на похвалу імператора Петра Великого", "Слово на погріб Петра Великого", "Слово на погріб Катерини Олексіївни" та "Про смерть Петра Великого, імператора російського, коротка повість". Щоправда ім'я Т. Проковича прямо не називається, а вказується лише церковний титул. Тут також уміщено слов'янський і латинський тексти поезії Стефана Яворського "Митрополита рязанського та муромського слізне з книгами прощання" (стор. 448-451).

Релігійну тему продовжує переклад "Православного сповідання віри" ("Катехизис"), який початково уклав латинською мовою Петро Могила за участю Ісаї Трофимовича-Козловського. "Сповідання" схвалили на Київському соборі Української церкви 1640 р., на Помісному Соборі Православних церков в Яссах 1642 р. і затвердили вже грецьку редакцію 1643 р. чотири Вселенські Патріярхи – Партеній Константинопольський, Йоаникій Олександрійський, Макарій Антіохійський, Паїсій Єрусалимський. Саме цей твір став основою віровчення для усього православного світу. 1645 р. Петро Могила видав скорочену версію українською та польською мовами ("Малий Катехизис"), а 1662 р. в Голландії вийшов повний грецький текст. "Сповідання" багато перекладалося європейськими мовами, і англійський переклад з'явився 1762 р. [Peter Mogilas 1762]. Про перекладача відомо не багато [Lodvill or Ludville, Philip 1893]. Філіп Лодвіл (Philip Lodvill або Ludville, дата смерті – 14 березня 1767 р.) – богослов, уродженець Оксфордширу, регулярно відвідував російську

церкву. Ознаки української ідентичности з оригіналу збережено амбівалентно: українська церква називається або російська (Russian church), або Малої Росії (Church of Little Russia), Київ транскрибовано через польську мову (Kiow).

Переклади частин "Повчання дітям" Володимира Мономаха знаходимо в "Лекціях з історії східної церкви" [Stanley 1861] релігійного діяча й оксфордського професора Артура Пенрина Стенлі (Arthur Penrhyn Stanley, 1815-1881) та в "Історії Росії для молоді" [Dole 1881] американського письменника й перекладача Натана Гаскела Доула (Nathan Haskell Dole, 1852–1935). Популярність Мономахового твору, мабуть, викликав той факт, що його написав сам князь, а не професійний літератор.

Опосередкований стосунок до української літератури має апокриф "Книга Еноха" (інші назви: "Книга секретів Еноха", "Слов'янський Енох", "Другий Енох" – на відміну від ефіопського, "першого" "Еноха"). Оскільки арамейський текст давно втрачено, то англійський переклад [The Book... 1896] зроблено з віднайденого староукраїнського рукопису [Напр. див.: Книга Еноха 1896], використовуючи доповнення з інших відомих рукописів. Перекладач – відомий британський славіст Вільям Ричард Морфілл (William Richard Morfill, 17 листопада 1834 р. – 11 листопада 1909 р.), який зробив чимало й для українознавства [Зорівчак 1984].

Цілеспрямоване відкриття літератури старокиївської доби належить все-таки ХХ сторіччю. 1902 р. перший американський професор слов'янських літератур – за походженням єврей з Білостоку (тоді – Гродненська губернія Російської імперії, тепер – Білостоцький повіт Республіки Польща) – Лео Вінер (Leo Wiener, 1862–1939) підготував двотому антологію російської літератури, перший том якої представляє період від найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст. [Wiener 1902]. Видання підготовлено за всіма академічними вимогами: вступ з оглядом наявної суміжної літератури, передмова з нарисом історії російської літератури, три частини перекладів ("Найстаріший період", "Фольклор", "Вісімнадцяте сторіччя") та покажчик імен, назв і предметів. Автори розміщені у хронологічному порядку та супроводжуються біографічними нотатками.

"Найстаріша частина" відкривається перекладом Договору з греками 911 р., узятого з "Повісті врем'яних літ", й доходить до кінця ХVІІ ст. Через розмір антології твори представлені або короткі, або уривками. Серед авторів старокиївської доби та їх епігонів в антології подані:

Договір русичів з греками 911 р.,
Лука Жидята "Повчання до братії",
"Руська правда" (уривки),
Іларіон "Слово про закон і благодать" ("Похвала Володимирові"),
Володимир Мономах "Повчання дітям",
Ігумен Данило Паломник "Житіє і ходіння Данила, руської землі
ігумена" ("Про світло небесне, що спадає на гріб Господній"),
Кирило Турівський "Слово на першу неділю після Пасхи",
"Повість врем'яних літ" Нестора ("Хрещення Володимира та всієї
Руси"),
Київський літопис ("Похід Ігоря Святославовича проти
половців"),
"Слово о полку Ігоревім" (повний текст),
Знаціоналізований апокриф "Мандрівка Богородиці по муках"
(уривки),
Данило Заточник "Слово" (уривки),
Серапіон Печерський (Володимирський) "Перше слово",
"Повість про царя Соломона й Китовраса" (апокриф).

Таке представлення дає досить повний опис літератури цього періоду. Зрозуміло, що "руський" всюди перетворилося на "російський", а Київська Русь аж ніяк не розглядається як окреме, відмінне політичне утворення ніж Московія, хоча у примітках постійно рясніє вказівками на Київ і київську школу письменства.

З літератури XVIII ст. українство у російському геополітичному дискурсі представлено іменами Теофана Прокоповича (уривок з "Духовного регламенту" та "Слово на погріб Петра Великого"), Василя Капніста (уривки з комедії "Ябеда", неповний прозовий переклад поезії "Обухівка" та віршовий переклад поезії "На смерть Юлії") та Андріяна Грибовського (уривок із його спогадів "Записки про Катерину Велику"). Усі згадані переклади належать Л. Вінеру, за винятком Капністової поезії "На смерть Юлії" [Kapnist 1823], яку переклав британський поліглот, письменник, дипломат, політекономіст, четвертий губернатор Гонг-Конгу Джон Боврінг (John Bowring, 17 жовтня 1792 р. – 23 листопада 1872 р.). Стверджують, що Дж. Боврінг знав 200 мов і міг говорити 100 мовами, а тому він чимало перекладав, зокрема народні пісні більшості європейських націй. Його зацікавлення иноземними літературами реалізувалося в антологіях "Твори російських поетів" (1821-1823), "Стародавні поезії та пісні Іспанії" (1824), "Твори польських поетів" (1827), "Сербська народна поезія" (1827) та

"Поезія угорців" (1830). 1843 р. він переклав й опублікував "Короледвірський рукопис".

Найбагатша історія перекладів у видатної пам'ятки словесности – "Слова о полку Ігоревім", що нотує бібліографічний покажчик славіста, доктора філософії Генрі Купера-молодшого [Cooper 1978].

Перший переклад [The Song of Prince Igor 1898] з'явився 1898 р. пера Юда Йоффе (1873, Бахмут (тепер – Артемівськ, Донецька обл.) – 1966, Нью-Йорк). Він закінчив Катеринославську гімназію, з 1891 р. перебував в США. Навчався в Колумбійському університеті (загальна філологія та індоевропейські мови) і став спеціалістом з мови їдиш.

1900 р. з'явився переклад Гектора Мунро [The Song of the Expedition 1900]. Це був неповний прозовий переклад з німецького перекладу Г. фон Павкера 1884 р. і частково з осучасненого російського тексту, як зазначає сам перекладач. Британський письменник і журналіст Г. Мунро (1870, Ак'яб (Сітве), Бірма – 1916, битва на Соммі, Франція) більш відомий під псевдонімом "Сакі". Майстерність його сатиричних оповідань прирівнюють до таланту О.Генрі та Дороти Паркер.

Подальші здобутки англomовної літератури в галузі давньої української літератури виглядають здебільшого або спорадичними, або хвилеподібними. Такий стан відображає і процес вивчення давньої української літератури (вона до XIX сторіччя частково призабулася, і її довелося відкривати наново навіть на українських теренах), і процес становлення славістики в англomовному світі (зазвичай завдяки діяльності еміграції, яка за походженням була різна – українська, російська, єврейська). Англomовний читач початку XXI сторіччя уже може укласти більш-менш цілісне бачення давньоукраїнського літературного процесу, хоча ще бракує чимало перекладів. Найбільшої похвали заслуговує Гарвардський проєкт (започатковано 1987 р.), і якщо його таки доведуть до кінця, попри теперішню сповільненість, то це буде найгідніша презентація українського письменства, яка безперечно відкриє шлях до нового етапу досліджень.

1. *Зорівчак Р.* Українознавчі інтереси В.Р. Морфілла: До 150-річчя від дня народж. ученого // Всесвіт. – 1984. – № 11. – С. 161-165. 2. Книга Еноха (Із полтавського рукопису ігумена Геннадія з поч. XVII в.) // Апокріфи і легенди з українських рукописів / Зібрав, упорядкував і пояснив І. Франко. – Львів : Наукове товариство імени Шевченка, 1896.

– Т. 1: Апокрифи старозавітні. – С. 39-64. 3. *Cooper H. R. Jr.* The Igor Tale: An annotated bibliography of 20th century non-Soviet scholarship on the ‘Slovo o polku Igoreve’ / Columbia University. Department of Slavic Studies. – White Plains, N.Y. : M. E. Sharpe ; London : Mansell, 1978. – P. [6], 130. 4. *Dole N. H.* Young Folks’ History of Russia. – Boston : Estes and Lauriat, 1881. – P. 99-101. Книга перевидавалася кілька разів. 6. *Kapnist.* On Julia’s Death / Transl. by J. Bowring // Bowring J. Specimens of the Russian Poets = Російська антологія: With introductory remarks. Part 2. – London : Printed by Thomas Davison, 1823. – P. 187-188. 7. Lodvill or Ludville, Philip // Dictionary of national biography / Ed. by Leslie Stephen [and Sidney Lee]. V. 1-[63] Abbadie-[Zuylestein. And Supplement, v. 1-3, Abbott-Woodward]. – London : Smith, Elder, & co., 1885-1901. – Vol. 34. – P. 67. 8. [Peter Mogilas]. The Orthodox Confession of the Catholic and Apostolic Eastern-Church / Faithfully translated from the originals [by Philip Lodvill]. – London, [1762]. – 206 p. 9. [Theofan Prokopowicz.] The Russian catechism, composed and published by order of the Czar. To which is annex’d, a short account of the church-government, and ceremonies, of the Moscovites / Transl. by Jenkin T. Philipps from a German translation. – London : printed for J. Downing; C. King; Mr. Stokoe; and W. Meadows, [1723]. – [2], viii, 106p.; [Theofan Prokopowicz.] The Russian catechism, composed and published by order of the Czar. To which is annex’d, a short account of the church-government, and ceremonies, of the Moscovites / Transl. by Jenkin T. Philipps from a German translation. – London : printed for J. Downing; C. King; Mr. Stokoe; and W. Meadows, 1725. – [4], xiv, 96p. **10. Stanley A. P. Lectures on the history of the Eastern Church : with an introduction on the study of ecclesiastical history. – London, 1861. – P. 313-314. Книга перевидавалася кілька разів.** 11. The Book of the Secrets of Enoch / Transl. from the Slavonic by W. R. Morfill; Ed., with Introduction, Notes and Indices by R. H. Charles. – Oxford : Claredon Press, 1896. – xlvii, 100 p. Згодом книга перевидалася. 12. The Oxford Guide to Literature in English Translation / Ed. by P. France. – Oxford ; New York et al. : Oxford University Press, 2000. – P. 219-220, 582. 13. The present state and regulations of the Church of Russia: In 2 vols. / Transl. from the originals in the Slavonian and Russian languages by Thomas Consett. – London : printed by S. Holt, 1729. – [4], lxxvi, 455, [1] p. Перевидання: For God and Peter the Great: The Works of Thomas Consett, 1723-1729 / Ed. by J. Cracraft. – New York : Columbia University Press, 1982. – 44, lxxviii, 461 p. У Вступі до перевидання зібрано інформацію про життя й творчість Т. Консета. 14ю The Song of Prince Igor’s Band / Transl. by J. A. Joffe; Revised by B. Palmer // Stories from the Classic Literature of Many Nations / Ed. by B. Palmer. – New York ; London : Macmillan, 1898. – P. 196-200.

1. The Song of the Expedition of Igor, Prince of Sieverski / Transl. by H. H. Munro // Munro H. H. The Rise of the Russian Empire. – London : Grant Richards, 1900. – P. 67-69.

2. The Spiritual Regulation of Peter the Great. Transl. and ed. by Alexander V. Muller. – Seattle ; London : University of Washington Press, 1972. – xxxviii, 150 p. – (Publications on Russia and Eastern Europe of the Institute for Comparative and Foreign Area Studies; no. 3).

3. Wiener L. Anthology of Russian Literature: From the Earliest Period to the Present Time: In 2 parts. – New York ; London : G. P. Putnam's Sons, 1902. – Vol 1.: From the Tenth Century to the Close of the Eighteenth Century. – xvii, 447 p. Перевидання: Wiener L. Anthology of Russian Literature: From the Earliest Period to the Present Time: In 2 parts. – New York : Benjamin Blom, 1967. – Vol 1.: From the Tenth Century to the Close of the Eighteenth Century. – xvii, 447 p.

Штиченко І.Ю., асист.,
Інститут філології КН імені Тараса Шевченка

ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ (СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНІ ВИМІРИ)

У статті висвітлюються проблеми класифікації латинських фразеологізмів із соматичним компонентом з точки зору їх семантичних характеристик.

Ключові слова: антична мовна картина світу, фразеологічна одиниця, соматична фразема, соматизм.

В статье рассматриваются проблемы классификации латинских фразеологизмов с точки зрения их семантических характеристик.

Ключевые слова: античная языковая картина мира, фразеологическая единица, соматическая фразема, соматизм.

The article focuses on the classification of the phraseology with somatic components in Latin and on the meaning of idioms.

Key words: ancient linguistic picture of the world, idioms, somatic idiom, somatic component.

Незважаючи на досить широкий спектр фразеологічних досліджень у сучасному мовознавстві, багато питань залишається нерозв'язаними і сьогодні. Серед них – проблема принципу